

Ara ja no pinta, però això no significa que no es preocupi d'escodrintar totes les seves mirades i sensacions com ha fet sempre, des de final dels anys quaranta amb les seves primeres pintures o en el present amb lectures acurades o amb el repàs de la seva vida. És Esther Boix (Llers, 1927), aquella noia atractiva amb un afany indeturable per sortir de la gàbia imposada pel règim franquista, amb el cabell tallat a la *garçon*, que em recorda la Jean Seberg de *Bonjour Tristesse* o *À bout de souffle*, amb la voluntat de dir-se i dir-nos on rauen les lleis que governen la sensibilitat, per quins mecanismes aconseguir expressar, amb més visibilitat, tot allò que li cal comunicar, siguin les troballes que provenen de l'exterior o les que es generen al seu interior.

Esther Boix, l'inesgotable secret

SEBASTIÀ GODAY > TEXT

MARTÍ GASULL > FOTOS

El poeta hi arriba
i llavors torna a la llum
[amb els seus cants
i els dispersa.
D'aquesta poesia
em resta
aquell no-res
d'inesgotable secret.

Giuseppe UNGARETTI,
Il porto sepolto (1917)

ÉS INDISPENSABLE COMENÇAR AMB dues obvietats. L'una és que al costat de l'Esther Boix sempre s'hi mou un àngel, una aura, un poeta anomenat Ricard Creus, primer pintor i després escriptor, espòs i, com ella, pedagog a Barcelona. Per tant no és fàcil parlar amb l'Esther, en solitari, sense que els ulls sol·lícits i el somriure fàcil d'en Ricard construeixin, dirigeixin, imantïn, allò que l'Esther no té a l'abast.

Una segona obvietat són les seqüeles físiques que li va deixar la poliomièlitis des dels dos anys. Conseqüències reals: bastons, croses i cadira de rodes, que en mans de l'Esther Boix han estat un argument irrefutable a favor seu en l'afany de lluita per anar endavant, i que són un element que cal sumar a la seva condició de dona; vull dir que com a mare, artista, treballadora, esposa, musa, viatge-

ra, escriptora, decoradora, amiga, en cap d'aquests fàcies de la vida, en cap, ha pogut ser vençuda pel desànim o per la impossibilitat; ben al contrari, l'Esther ha fet el que ha volgut sempre, com la millor, potser amb sobredosis de voluntat i independentment dels handicaps. I va poder demostrar-ho ben aviat: després de guanyar una beca de l'Institut Francès de Barcelona, el 1953, per ampliar estudis a París, aprofità per fer un llarg periple per l'Europa mítica, lliure: Anglaterra, Holanda, Itàlia... L'Esther es va plantar davant d'Europa, sola i xuclant aprenentatges, relacions i vivències com el que realment era: una artista.

Néixer a Llers va ser una casualitat de la vida laboral del seu pare, que fou secretari d'ajuntament, de la primera fornada dels de carrera; era fill de la Cellera. La seva mare era

«Il Naviglio» de Milà.
50 x 60 cm. 1957. Oli/tela.

d'Amer i va morir quan l'Esther tenia 13 anys. Fins a l'any 1935 residí a Anglès, on el seu pare exercia de secretari, i hi retornà els anys de la guerra amb els seus germans. Després de la guerra s'instal·là a la ciutat, perquè el pare treballava a Barcelona, i hi va viure fins a la jubilació. L'any 1995 es traslladà a viure al Perer del Corb, a les Preses, en els límits de la fageda d'en Jordà, un excel·lent mirador a la Garrotxa. Els darrers anys ha tornat a Anglès, on viu en un pis tutelat ample i còmode, a una prudent distància del seu fill Adrià.

Amor a la cultura

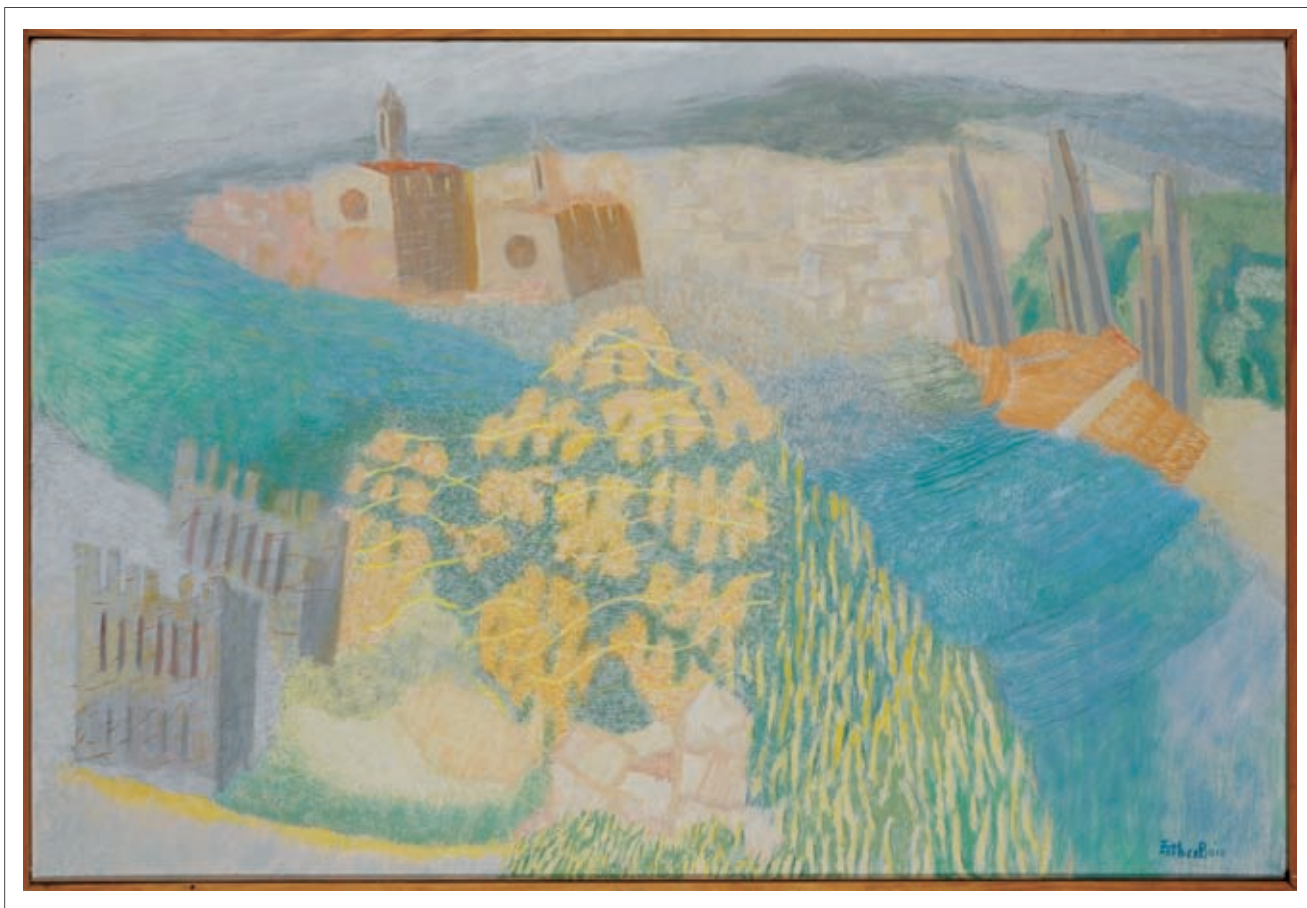
La seva feina a l'estudi, que gairebé sempre ha pogut tenir en els mateixos llocs de residència, ha estat marcada per un mètode de treball constant però lleugerament indisciplinat, que li ha permès assistir a tota mena d'actes i trobades de caire cultural a la Barcelona dels darrers decennis;

> Esther Boix ha fet el que ha volgut amb sobredosis de voluntat i independentment dels handicaps

conseqüència d'això, en la conversa amb l'Esther, a cops aixoplugada per l'amatent Ricard Creus, es desgranen els noms mítics de la cultura catalana de la segona meitat del segle XX, i són esmentats –tant en qualitat d'intel·lectuals com d'amics de l'ànima– Cesàreo Rodríguez Aguilera, Joan Vinyoli, Domènec Fita, Àlex Sussanna, J. M. Carandell, Maria Girona i molts altres escriptors i artistes catalans amb els quals Esther Boix té una intensa relació d'amistat i de sintonia,

imbricat tot en el profund amor que declara per la cultura i les lletres catalanes; òbviament l'amistat ha estat una benzina de gran eficiència en la seva vida. Al llarg de la xerrada, l'artista es lamenta amargament de la pèrdua recent de dos altres grans amics: Josep Palau i Fabre i Albert Ràfols-Casamada.

L'Esther es va formar a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, a l'edifici del Bolsín del carrer d'Avinýó de Barcelona, durant la segona meitat dels anys quaranta, juntament amb artistes que han esdevingut amics per a tota la vida, com Domènec Fita o Josep M. Subirachs, amb professors ancorats a l'acadèmia més rànica o altres com Josep M. Junoy, que després de la Guerra Civil no fou més que l'ombra del que havia estat. La pintora va viure l'aprenentatge en l'academicisme, en la tècnica per la tècnica, complementat per una gran curiositat, per una enorme capacitat per interioritzar

Sense títol (De la sèrie: Girona i la Devesa).
54 x 81 cm. 1994. Oli i acrílic/tela.

les poques novetats que s'arribaven a entreveure en la Barcelona de postguerra. Inauguracions, escriptors, conferències i treball, molt de treball, vertebraren una primera època artística amb quadres construïts pel volum sota llums artificials i, en alguns, amb una certa negror ambiental, reflex de l'època. Els temes d'aquest període són diversos, però no deixen de sorprendre els autoretrats, els retrats i les arquitectures urbanes, unificats, em sembla, per la rotunditat, sigui en les perspectives o en les degradacions tonals habilitíssimes i de gran contundència visual.

Dels temes urbans a la natura

Mentrestant continuava dibuixant o, millor dit, treballant sobre el suport paper, que, *grosso modo*, ha estat una mena de balneari per afrontar amb

> En la conversa amb l'Esther Boix es desgranen els noms mítics de la cultura catalana de la segona meitat del segle XX

garanties les etapes més recents de la seva obra, que ha experimentat unes transformacions tant cal·ligràfiques com tècniques molt evidents: d'una part, aparentment, els temes urbans han deixat pas a la natura, segurament per influència del Perer, que llinda amb la fageda d'en Jordà; altrament, els colors s'han diluït, s'han fet més transparents, més aeris, em-

bolicats per la cel·lofana del lirisme, i a poc a poc han anat configurant l'obra més essencial, més acoblada a la recerca que l'Esther es va proposar des del seu inici a Belles Arts: indagar reflexivament, amb l'ajut gairebé quirúrgic de la paraula, de la poesia, per transportar al pla del llenç, al full de paper, la mirada, els sentiments, el creixement vital d'un conreu o el vol d'un corb. Especialment significatiu és el quadre *Apropaments, no miratges*, on es pot percebre intensament la força lírica constructora, promoguda per una visió que tots coneixem: la del Barri Vell de Girona, on l'artista inventa una geografia poderosa sense exagerar les arquitectures conegudes, sinó que les duplica i les triplica per transmetre'ns, precisament, aquest valor. També la Girona dels quatre rius és la Girona d'un riu ample, eu-

Gota de pluja (Sèrie Holanda).
82 x 65 cm. 1975. Oli/tela.

ropeu. Crec que aquesta peça té un altíssim valor poètic, que s'ajuda de l'expressió amb colors poc densos, fredos, i el predomini de pinzellades petites i fibroses.

Comprendre l'art

Però l'Esther atresora altres valors, no totalment deslligats de la seva pintura però sí amb l'entitat suficient per poder qualificar-la de pedagoga. Tot començà a l'escola que ella i Ricard Creus van obrir a prop de la plaça Bonanova de Barcelona, anomenada Taller de Plàstica L'Arc. Era l'any 1967. A la vora hi havia molts col·legis de la part alta, i molts alumnes i pares d'alumnes amb cognoms signi-

> Els temes de la primera època són diversos, però unificats, em sembla, per la rotunditat

ficatius en el món d'aleshores i que actualment són directors de teatre, metges, etc.; de fet l'escola ha estat el seu *modus vivendi* principal fins a la jubilació. El contacte diari amb els problemes que genera la transmissió del coneixement i la manera de fer-ho

arribar al futur artista va esperonar-la a escriure, per encàrrec de la prestigiosa editorial La Polígrafa, els tres volums de *Comprendre l'art* (1986). Aquest és un altre vial de la complexa personalitat de l'Esther Boix, com ho són també la lluita antifranquista, la il·lustració de llibres aliens, els viatges, la història protagonitzada a l'interior de l'art català en grups com Postectura o el més gironí Indika, l'experiència a l'Estampa Popular, les col·laboracions amb Xavier Boix, el seu germà arquitecte, i tantes i tantes vivències i exposicions.

Sebastià Goday Cuixart
és llicenciat en història de l'art.